

PAGINI DE ISTORIE ȘI POLITICI ALE MEMORIEI PRIVIND REPRESIUNILE STALINISTE PE MALUL STÂNG AL NISTRULUI

DOI: 10.5281/zenodo.4509414

CZU: 94(478)

Doctor în istorie, conferențiar universitar **Virgiliu BÎRLĂDEANU**

Laureat al Premiului AȘM în domeniul istorie și filosofie „Alexandru Boldur” pentru 2018–2019

E-mail: virgiliubirladezanu@gmail.com

Institutul de Istorie

PAGES OF HISTORY AND POLITICS OF MEMORY ON STALINIST REPRESSION ON THE LEFT BANK OF THE DNIESTER RIVER

Summary. The study discusses the politics and practices allocated to the memory of the victims of Stalinist repressions in the self-proclaimed dneiester moldovan republic. The results of research conducted in this region show the remanence of Soviet totalitarian propagandist structures, besides the policies of memory, represent of an infamous “panoply” of pedagogy forms for the masses, meant to exploit social inertia and nostalgia for the Soviet empire, willing to produce updates and retreats of triumphant events of the Soviet past, and to marginalize those inconvenient to the separatist ideology.

Keywords: history, memory, Stalinist repressions, the self-proclaimed dneiester moldovan republic.

Rezumat. Studiul pune în discuție politicile și practicile memoriei victimelor represiunilor staliniste promovate în autoproclemata republică moldovenească nistreană. Rezultatele cercetărilor realizate în această regiune denotă remanența structurilor propagandistice totalitare sovietice, iar politicile memoriei reprezintă o „panoplie” de tristă pomină a formelor de pedagogie pentru mase, menite să exploateze inerțiile sociale și nostalgia după imperiul sovietic, dispuse să producă reactualizări și retrairi ale unor evenimente triumfaliste din trecutul sovietic și să le marginalizeze pe cele inconvenabile ideologiei separatiste.

Cuvinte-cheie: istorie, memorie, represiuni staliniste, autoproclemata republică moldovenească nistreană.

Disoluția regimurilor totalitar-comuniste la începutul anilor '90 a adus în atenția cercetătorilor problemele de comunizării și aplicării justiției în cazurile atrocităților produse în URSS și în Europa de Est. La trei decenii de la prăbușirea imperiului sovietic, aceleași deziderate rămân actuale în majoritatea societăților din spațiul post-sovietic, iar acolo unde procesele de condamnare a totalitarismului sovietic au avut un caracter formal, fără să producă efecte politice și juridice, *partnomenclatura* (post)sovietică [1-3] a dispus de un suficient spațiu de manevră pentru a-și păstra sau reafirma statu-quo-ul, reconfigurându-se prin transformări cameleonice. Edificându-și politicile preponderent pe mentalități și comportamente însușite în perioada totalitarismului sovietic, unele societăți au făcut cale întoarsă, în deriva regimurilor autoritare, și chiar au constituit enclave care s-au declarat „succesoare” ale Uniunii Sovietice. În acest sens, traiectoria autodeclaratei „republici moldovenești nistrene” este reprezentativă pentru societățile post-sovietice, care au omis imperativele reformelor democratice în inte-

resul perpetuării unui regim militar-birocratic ce și-a regăsit originile în puci-ul bolșevic și în constituirea statului totalitar-sovietic.

Este cunoscut faptul, că în perioada noiembrie 1917 și de-a lungul anului 1918, în contextul agoniei Imperiului țarist și anarhiei revoluționare, comitetele bolșevizate din flancul sudic al frontului s-au mobilizat să înfrunte „forțele burgheziei mondiale” prin diversiuni și raiduri armate asupra instituțiilor ce reprezentau Sfatul Țării și asupra unităților Armatei Române. După mai multe turnuri de situație, la 30 ianuarie 1919, la Tiraspol s-a instaurat puterea sovietelor, malul stâng al Nistrului fiind cuprins de urgia *terorii roșii*¹. Bilanțul sinistru al acesteia în perioada

¹ Jörg Baberowski, într-un studiu asupra *terorii roșii* în Rusia Sovietică [4], pentru a evoca esența fenomenului citează nota lui Martin Lacin (Мартин Лацис), adjunctul președintelui VChK (ВЧК – Comisia extraordinară pe întreaga Rusie pentru combaterea contrarevoluției și sabotajului, creată în calitate de „organ al dictaturii proletariului”) din ziarul „Krasnyy teror”: „Noi nu luptăm împotriva unor persoane

anilor 1917–1922 a depășit cifra de 1,7 milioane de vieți omenești [6] și reprezintă primul capitol al istoriei sovietice, într-o disonanță absolută cu miturile ideologice despre „epoca marilor realizări” și despre fondatorii Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, considerați „părinții proto-statalității nistrene” [vezi: 7, p. 86].

Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM) a fost creată la 29 iulie 1924, prin decizia Biroului Politic al CC al PC(b) din toată Rusia, care invocă motivul politic al „delimitării populației moldovenești într-o Republică Autonomă specială în componența Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene”. Noua unitate administrativ-teritorială încorporează, la această etapă, o populație de circa 419 mii de oameni și un teritoriu de 8,1 mii km², care în următorii ani s-a transformat într-un tărâm de implementare a experimentului totalitar-comunist cu toate ororile indispensabile regimului: deschiaburirea și colectivizarea forțată, foametea provocată, represiunile politice, industrializarea de tip sovietic. În planurile liderilor politici ai PC(b) structura politică, socială, economică și culturală a regiunii trebuia reconfigurată astfel încât să constituie un „cap de pod” al expansiunii „revoluției mondiale” și extinderii teritoriale a URSS în sud-estul european [8].

În acest context, deportările în masă și procesele represive intentate contra reprezentanților vechii gărzi de partid, învinuți de organizarea de atentate, acțiuni de sabotaj al economiei sovietice, activități de spionaj în favoarea altor state etc., au prefigurat cel mai sever val al represiunilor staliniste dezlănțuit în perioada anilor 1937–1938. Prin ordinul nr. 00447 al NKVD-ului, confirmat de CC al PC(b)R la 31 iulie 1937,² procesele extrajudiciare contra „dușma-

particulare – noi distrugem burghezia ca clasă. În timpul anchetei, noi nu căutăm dovezi dacă inculpatul a comis crime prin cuvinte sau fapte împotriva puterii sovietice. Cele mai importante întrebări pe care ar trebui să i se pună sunt: cărei clase aparține? Care este originea sa? Ce educație și ce profesie deține? Aceste întrebări ar trebui să determine soarta acuzatului. Acesta este sensul și esența *terorii roșii*” [5, p. 36]. Guvernul sovietic, la 5 septembrie 1918, a anunțat crearea lagărelor de concentrare în care intenționa să-i țină în detenție pe „dușmanii de clasă” și „membri ai organizațiilor Gărzii Albe”. După cum conchide cercetătorul, colectivizarea agriculturii, constrângerea disciplinară a muncitorilor, persecuția specialiștilor burghezi și relocarea micilor națiuni – toate aceste forme ale terorii care marchează epoca Stalin au apărut tocmai în timpul războiului civil [5, p. 49].

² Titlul complet: „Ordinul operațional al comisariatului poporului pentru afacerile interne al URSS, nr. 00447: Despre operațiunea privind represiunile contra foștilor chiaburi, criminali și a altor elemente antisovietice”.

nilor poporului” au căpătat cadența unei mașinării a morții, care doar într-o perioadă de un an și patru luni, potrivit datelor păstrate în arhivele organelor sovietice de represiune, a executat prin împușcare 668 305 persoane, iar alte 668 538 au fost deportate sau întemnițate în lagărele GULAG-ului [9, p. 76]. Începutul operațiunii era stabilit pentru 5 august 1937 în majoritatea republicilor, ținuturilor sau regiunilor, la nivelul unităților administrative vizate, fiind convocate așa-numitele *troici*, formate din reprezentanții Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne (NKVD), comitetului de partid și procuraturii, care erau de facto organe extrajudiciare împuternicite să emită decizii privind condamnarea la moarte sau la un termen de detenție de la 8 la 10 ani.

Biroul Politic al PC(b)R a stabilit pentru Republica Sovietică Socialistă Ucraineană, din care făcea parte RASSM, planul numeric „orientativ” al celor care urmau să fie supuși represiunii – 28 800 de persoane, inclusiv 8 000 în listele celor condamnați la moarte (prima categorie)³. Respectiv, ordinul nr. 00447 prevedea pentru RASSM cota de 200 pentru prima categorie și 500 pentru a doua categorie [10, p. 271]. În următoarele luni, Izrail’ Leplevskij⁴ (foto 1) – șeful NKVD-ului

³ „Toți chiaburii, criminalii și alte elemente antisovietice supuse represiunilor vor fi împărțiți în două categorii: (a) prima categorie include toate elementele mai ostile din cele menționate mai sus. Aceștia sunt supuși arestării imediate și, după realizarea proceselor, executării; b) a doua categorie include toate celelalte elemente mai puțin active, dar ostile. Aceștia sunt supuși arestării și întemnițării în lagăre pentru un termen de la 8 ani la 10 ani, iar cei mai vicioși și periculoși din punct de vedere social – condamnați la închisoare pentru același termen prin decizia *troicii*.” (Citat din ordinul № 00447 al NKVD al URSS „Cu privire la operațiunea de reprimare a foștilor chiaburi, criminali și altor elemente antisovietice” din 30 iulie 1937 [10, p. 270]).

⁴ Izrail’ Leplevskij a fost înrolat în VChK din 1918. În perioada 1934–1936, comisar al poporului pentru afaceri interne în RSS Belarusă. A participat la organizarea proceselor politice intentate contra „vechii gărzi” a PC(b)R: Lev Kamenov, Grigoriy Zinov’ev și a unui grup extins de comandanți din Armata Roșie. A coordonat *marea teroare* în RSS Ucraineană, în cadrul căreia au fost condamnați la moarte peste 70 000 de oameni. La 22 iulie 1937, prin decizia Comitetului Executiv Central al URSS, Leplevskij, de rând cu alți 16 nkvd-iști, a fost decorat cu „Ordinul Lenin” pentru „îndeplinirea exemplară și dedicată a celor mai importante sarcini ale guvernului”. La următoarea etapă a „epurărilor staliniste”, pe 28 aprilie 1938, Leplevskij a fost arestat, fiind acuzat de participare la „conspirația fascistă”, iar după trei luni a fost împușcat. Din cei 42 de nkvd-iști decorați în luna iulie 1937, doar două persoane au reușit să scape de condamnarea la moarte sau de închisori. Astfel, la fiecare turnură anunțată de Stalin în politicile de teroare în masă și de epurare a cad-

din RSS Ucraineană, în mod operativ și în mai multe rânduri a solicitat *narkom*-ului N. Ezhov extinderea limitelor stabilite. În așa fel, la 22 noiembrie 1937, documentele de arhivă indică deja un „plan” preconizat pentru RASSM de 800 de persoane condamnate la moarte și 1 400 de persoane condamnate pe listele categoriei a doua. Raportul datat cu 3 ianuarie 1938 semnală îndeplinirea cotelor acordate în număr total de 2 400 de oameni, acestea continuând să crească până în noiembrie 1938 [12, p. 83-85].

Prima ședința a *troicii speciale* în RASSM a avut loc la 10 august 1937, în cadrul căreia a fost examinat dosarul nr. 38469 intentat „organizației contrarevoluționare fasciste” din coloniile germane ale raionului Grigoriopol. Fondurile desecretizate ale Arhivei Ministerului de Interne al Republicii Moldova și cele ale Arhivei Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova cuprind date despre 110 ședințe ale *troicii speciale* în RASSM, indicând un număr de 105 procese-verbale cu listele celor 3 497 de oameni condamnați la moarte și 1 252 de oameni condamnați la detenție [9].

Execuțiile prin împușcare atât în orașul Tiraspol, cât și în Balta s-au realizat sub coordonarea căpitanului Nikolaj Prihod'ko, locotenent-major Lazar' Rivlin. Memoria *mării terori* declanșate în RASSM a

relor de partid și sovietice, conducerea politică se debarasa de cei mai fideli acoliți ai săi, învinuindu-i de abuzuri și „excese în activitatea organelor OGPU-NKVD la fața locului”. Un exemplu elocvent al atmosferei dominante și a mecanismelor epurării în organele NKVD al RASSM vezi în: Kashu I. [11].

Foto 1. Izrail' Leplevskij, șeful NKVD-ului din RSS Ucraineană în perioada *mării terori* (1937–1938). Sursa: <https://krasnoznamenici.ru/index.php/stati-o-kavalera-kh/94-biografiya-leplevskogo-i-m/71-leplevskij-i-m> (vizitat la 15.12.2020).

păstrat mărturii despre *narkom*-ul RASSM N.V. Ljutyj Shestakovskij, unul dintre cei care au inițiat campania de identificare și lichidare a „dușmanilor poporului” și la inițiativa căruia la Tiraspol a funcționat o „cameră de torturi”. Responsabili de aplicarea directivelor represive în cadrul grupurilor operative au fost: intendentul ad-interim al NKVD Ivan Korzhenko, sublocotenentul Zaychev, secretarul operativ al NKVD al RASSM Julij Pervuhin, sublocotenentul Leonard Dokucki [9], sublocotenentul Ivan Nagornyj⁵ (foto 2), aflat în deplasare de serviciu la Tiraspol în perioada septembrie–octombrie 1937 cu misiunea de a participa la așa-numita „operațiune română” [13, p. 100]. Membrii *troicii speciale* în RASSM au fost comisarul interimar pentru afaceri interne, locotenent-major Rogal', secretarul Comitetului regional de partid Toders, procurorul interimar al RASSM P.L. Kolodij [14, p. 11]. În februarie 1938, la Tiraspol sosește într-o inspecție Izrail' Leplevskij, care din 14 iunie 1937

⁵ Ivan Nagornyj, cu 4 clase făcute în școala sătească, în 1937 devine șeful închisorii Direcției Securității de Stat din Kiev și participă la execuțiile desfășurate în perioada *mării terori*. Datele statistice arată că în Kiev și în regiunea Kiev, în anii 1937–1938, au fost executați prin împușcare 18 519 persoane. Execuțiile erau desfășurate de câteva grupuri formate din 3-4 nkvd-iști, care erau conduse de Ivan Nagornyj și colegul său Aleksandr Shashkov. După încheierea *mării terori*, în 1939, Ivan Nagornyj a figurat într-un dosar penal, fiind învinuit, de rând cu alți participanți la execuții, că a însușit sau vândut haine și obiecte ale persoanelor condamnate la moarte. Absolvit în acest dosar, Ivan Nagornyj își pierde urma la începutul războiului, în toamna anului 1941, în apropierea Kievului.

Foto 2. Ivan Nagornyj, sublocotenent, trimis la Tiraspol în perioada septembrie–octombrie 1937 cu misiunea de a participa la așa-numita „operațiune română”. Sursa: https://nkvd.memo.ru/index.php/Нагорный,_Иван_Григорьевич (vizitat la 15.12.2020).

până în 25 ianuarie 1938 a coordonat represiunile staliniste în RSS Ucraineană. În cadrul inspecției, Lelievskij organizează un „interogatoriu instructiv”, demonstrând cum trebuie obținute probele necesare anchetei și îi cere insistent lui N. V. Ljutjy Shestakovskij să extindă numărul celor condamnați la moarte [13, p. 106] (foto 3-4).

În afară de *troicile* care au activat în baza ordinului nr. 00447, a existat și *dvoika* – „Comisia NKVD și a procurorului URSS” – organ represiv extrajudiciar antrenat în condamnarea cetățenilor în cadrul așa-numitelor „operațiuni naționale”, inclusiv „operațiunea română”. În republici și regiuni, organele de anchetă întocmeau scurte informații despre cei acuzați, toate fiind adunate în dosare, cu o mențiune specială făcută cu creionul ce marca soarta ulterioară a persoanei vizate: numărul „1” sau „2”. Ulterior, dosarele erau expediate și aprobate la Moscova, personal de *narkom*-ul N. Ezhov și de procurorul general A. Vyshinskij. Pe 8 octombrie 1937, a fost emis primul proces-verbal cu o listă de 139 de persoane învinuite de „spionaj și activitate diversionistă în favoarea României” [9, p. 52]. La scurt timp, pe 13 octombrie 1937, în închisoarea NKVD-ului din Tiraspol au fost executate 57 de persoane, iar peste o zi, alte 48 de persoane, după care au urmat în „regim de urgență” decizii și liste care au amplificat turațiile malaxorului represiunilor staliniste (foto 5).

Larisa Lașchevici (foto 6), președinta Asociației „Victimele Represiunilor Politice” din or. Tiraspol, fiica lui Anton Iv. Lașchevici, condamnat la pedeapsa capitală, într-un interviu realizat în decembrie 2016 în cadrul Programului de cercetare și valorificare a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist [15] își amintea despre atmosfera de oroare provocată de represiunile din această perioadă: „Eiii, a fost o viață de groază și foarte grea. Toți erau înspăimântați, toată

lumea tremura. Oricine putea fi luat în orice moment. Și totul decidea *troika* NKVD. Au apărut discuțiile în familie, pe șoptite, despre cine *a fost luat* [...] Pe acela *l-au luat*, pe acela *l-au luat*, apoi *l-au luat* pe tata [...] *L-au luat* ca urmare a unei păre. Cineva, așa cum mi-a spus mătușa, sora mamei mele, Clavdia Gheorghievna, în Kiev, la Ministerul Agriculturii, tata s-a confruntat cu un netrebnic de la Tiraspol, care a mers la Tiraspol și l-a denunțat.” [16, pp. 33, 36]. Anton Iv. Lașchevici a fost arestat pe 11 iunie 1938, acuzat de spionaj în favoarea Poloniei și de faptul că ar fi transmis dușmanilor puterii sovietice informații despre ameliorarea terenurilor pe teritoriul RASSM. Prin decizia *troicii speciale* din 3 octombrie 1938, a fost condamnat la moarte, iar pe 5 octombrie 1938 a fost împușcat.

Ștefan Driga, locuitor al satului Molovata Nouă, în interviul acordat cercetătorilor în decembrie 2020, a dezvăluit istoria familiei sale marcată de represiunile staliniste. Bunelul său, Tihon P. Driga (a. n. 1877) (foto 7), originar din satul Lunga, a fost arestat la 3 martie 1931 pentru „agitație în rândul țărănimii contra puterii sovietice” și pentru „zvonorurile că vrea să treacă de partea românească”, fiind judecat și trimis într-un lagăr din regiunea Arhanghelsk [17]. În 1933, soția sa Matrena cu trei copii a fost deportată în regiunea Kirovsk, raionul Palomskij, localitatea Nr. 1, unde au fost siliți să locuiască în decurs de 18 ani. Bunelul Tihon, întors acasă în 1934, își găsește adăpost la rude, dar este arestat repetat și învinuit de participare la „acțiuni conspirative ale culacilor”. La 25 august 1937, la ora 01:00 noaptea, Tihon P. Driga a fost împușcat la Tiraspol prin decizia *troicii speciale* (președinte: locotenent-major Rogal’).

La Tiraspol, astăzi, studiile de istorie trec sub tăcere persoanele sau instituțiile implicate în actele de executare în masă în RASSM, renunțând să detalieze originile, contextul, esența fenomenului totalitar

Foto 3-4. Secvențe din reportajul televiziunii locale din Tiraspol despre șantierul arheologic pe locul execuțiilor în masă, conducătorul șantierului Igor Cetverikov, în perioada anilor 2017-2019. Conform estimărilor lui Igor Cetverikov, în acest loc, în perioada *marii terori* au fost împușcate peste 6 000 de persoane. Sursa: TV „Первый Приднестровский”, 13 iunie 2017, <https://tv.pgtrk.com/ru/news/20170613/58162> (vizitat la 15.12.2020).

Foto 5. Locul execuțiilor în masă. Spațiul bastionului Sf. Vladimir și Beciul de pulbere al fortăreței din or. Tiraspol, 2016 (foto: Dan Radu).

și în special să abordeze aspectul responsabilităților celor implicați în crimele regimului comunist. Formula discursivă „să nu se speculeze”, uzată de liderii entității separatiste, reprezintă o strategie generalizată a „amneziei fericite” menite să saboteze discuțiile publice și evocările naturii criminale a regimului totalitar-comunist care, după cum se crede, ar putea eroda temelia ideologică pe care s-a clădit enclava separatistă de pe malul stâng al râului Nistru. Colecția de volume sub titlul *История Приднестровской Молдавской Республики* (Istoria republicii moldovenești nistrene), publicată în 2011 la Tiraspol în calitate de sinteză a istoriei regiunii separatiste [7], în compartimentul care ar trebui să elucideze perioada *marii terori*, de facto, reciclează pattern-uri ideologice de tristă pomină. Pe fundalul evocat al „marilor realizări” în RASSM în domeniile industrializării sovietice, dezvoltării gospodăriilor țărănești și colectivizării, culturii și științei sovietice obținute sub „înțeleapta îndrumare” a PC(b) al URSS, atât *marea teroare*, cât și alte atrocități ale regimului stalinist sunt tratate drept episoade regretabile, însă minore și improprii cursului general ales spre viitorul „fericit și luminos” al comunismului.

Publicația în cauză omite prin tăcere proporțiile represiunilor în masă și pune în lumină o scurtă listă de funcționari de partid și de stat supuși represaliilor în anii 1937–1938, etichetați în dosare drept „trădători, spioni și dușmani ai poporului”, acuzați că sunt „o bandă odioasă de trotskiști-buhariniști și agenți național-burghezi ai serviciilor secrete fasciste infiltrați în conducerea comitetului regional al Partidului Comunist (b) al Ucrainei, Comitetului Executiv Central, Consiliului Comisarilor Poporului și în alte sectoare de construcție economică, sovietică și național-culturală, încercând să smulgă Moldova sovietică din Marea Uniune Sovietică și să o dea sub puterea capi-

Foto 6. Larisa Lașchevici (a doua din dreapta), președinta Asociației „Victimele Represiunilor Politice” din or. Tiraspol, cercetări de teren, decembrie 2016 (foto: Dan Radu).

taliștilor și boierilor români”, evocându-i în calitate de victime exponențiale ale *marii terori*. De fapt, lista este prezidată de protagoniștii mișcării revoluționare și ai autonomiei formale în regiune: G. Staryj, E. Voronovich, A. Stroev, D. Skul'zkiy, D. Moroz, N. Golub, V. Todres, Z. Siderskiy, T. Diamendescu, A. Nicolau, A. Valiu, T. Chioran, I. Dicescu-Dic ș.a. [7, p. 101]. Subterfugiul ideologic al textului focalizează atenția exclusiv asupra represiunilor în rândurile „conducerii de vârf” a RASSM, fasonând narațiunea în jurul miturilor conspirației malefice și a martiriului comuniștilor „care și-au jertfit viața în numele idealurilor egalității tuturor popoarelor”, „eliberării fraților moldoveni de sub jugul român” și „edificării statului moldovenesc” [7, p. 6].

Genealogia enclavei separatiste edificată într-o asemenea manieră mitologică, evident, se sustrage sarcinii profesionale de a analiza critic evenimentele istorice, a reconstitui cauzalitatea și, în consecință, a pune faptele constatate în relație cu caracteristicile fundamentale ale regimurilor totalitare (foto 8). Timp de trei decenii autoritățile separatiste de la Tiraspol, sub pretextul că „nu luptă cu istoria și cu monumentele istorice”, mențin intactă toponimia sovietică în localitățile din regiune. Astfel, stradă centrală a Tiraspolului păstrează denumirea de „25 Octombrie”, fiind dedicată revoluției bolșevice din 1917. În paralel cu strada „25 Octombrie” se află străzile „Roza Luxemburg”, „Karl Marx”, „Karl Liebknecht”, „Sovietică” și „9 Ianuarie 1905”. În direcția spre sud, găsim străzile „Jakov Sverdlov”, strada „Răscoalei”, strada „Maxim Gorki”, strada „1 Mai”. Străzile menționate mai sus, intersectându-se cu strada „V.I. Lenin”, formează o structură ce validează prin practici cotidiene continuitatea modelelor ideologice sovietice.

Pe harta micului orașel Grigoriopol figurează străzile cu aceleași nume: Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin, Moysey Uritskiy, Jakov Sverdlov, Mi-

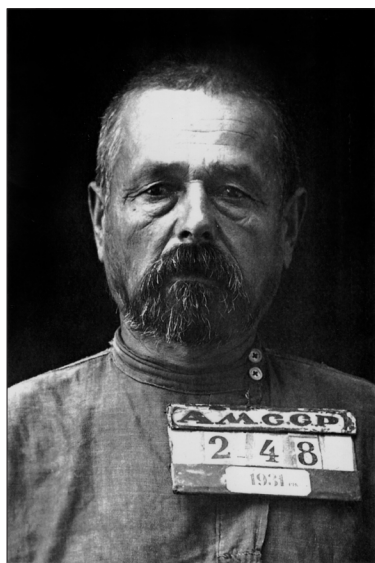

Foto 7. Tihon P. Driga, condamnat și împușcat, la 25 august 1937, la Tiraspol, prin decizia *troicii speciale*.

Fotografie din arhiva de familie a lui Ștefan Driga. Dosarul intentat lui Tihon P. Driga (ANRM, Fond 3401, inventar 02226, dosar 1479, vol. I).

hail Frunze, Sergej Kirov, Felix Dzerzhinskij și chiar monumentul lui Dzerzhinskij, iar în apropiere de Grigoriopol este atestată localitatea Dzerzhinskoe. Aceleași denumiri de străzi se repetă și în alte localități. „Registrul de stat al monumentelor cu statut local și republican al rmn” cuprinde 19 monumente și busturi dedicate lui Lenin, inclusiv un sătuc cu numele Lenino unde se află „bordeiu și muzeul primilor comuniari” (!) edificat în 1924 și aflat sub protecția administrației autoproclamate transnistrene [18].

Reprezentanții politici ai administrației separatiste mizează pe memoria comunităților cu *identități relictare*, exploatându-se inerții sociale și nostalgia după imperiul sovietic, producând reactualizări și retrairi ale unor evenimente fondatoare din trecutul sovietic. Imaginile mitice ale acestui discurs sunt menite să canalizeze și să exorcizeze fricile colective, să justifice acțiunile și deciziile politice, să impună protagoniști exemplari ai separatismului și să deconspire vicleniile „dușmanilor externi” și „conspirațiile malefice”.

În contextul dat, ideologia separatismului vehiculează imagini mitice despre trecut, dar și proiecții utopice despre viitor, adesea în acord cu o mentalitate totalitară recurentă, pasibilă să transforme regiunile separatiste în „găuri negre” dominate de economia tenebră și regimuri autoritar-mafiotice. O astfel de memorie este utilă doar pentru legitimarea ordinii represive a unui regim post-totalitar, care nu și-a găsit rostul în procesele occidentalizării și modernizării.

Foto 8. Monedă jubiliară „100 de ani ai organelor securității de stat ale republicii moldovenești nistrene, 1917–2017”, cu efigia lui Felix Dzerzhinskij, președintele VChK, unul dintre protagoniștii *terorii roșii*.

Sursa: <https://novostipmr.com/ru/news/17-12-19/centrobank-vvyol-v-obrashchenie-pamyatnye-monyty-100-let-organam> (vizitat la 15.12.2020).

BIBLIOGRAFIE

1. Djilas M. *New Class: An Analysis Of The Communist System*, Ed. Praeger: New York, 1957. 214 p.
2. Voslenskij M. S. *Nomenklatura. Gospodstvujushhij klass Sovetskogo Sojuza*, Moskva: Izd. Sovetskaja Rossija, Izd. MP Oktjabr', 1991. 622 p.
3. Mawdsley E., White St. *The Soviet Elite from Lenin to Gorbachev: The Central Committee and its Members 1917–1991*. Oxford: Oxford University Press, 2000. 352 p.
4. Baberowski J. *Der rote Terror: Die Geschichte des Stalinismus*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2003. 287 p.
5. Baberowski J. *Krasnyj terror. Istorija stalinizma*, Moskva: Izd. ROSSPEN, 2007. 278 p.
6. Volkov C. *Krasnyj terror na Juge Rossii*, Moskva: Ajris-Press, 2013. 544 p.
7. Grosul V.Ja. (otv. red.) *Istorija Pridnestrovskoj Moldavskoj Respubliki*, Tom 2, chast' I, Tiraspol': RIOPGU, 2001. 415 p.
8. Dragnev D. (coord.) *O istorie a regiunii Transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*. Chișinău: Bons Office, 2007. 520 p.
9. Varta I., Varta T., Șarov I. *Asasinările în masă din RASSM în perioada Marii Terori*, Vol. I: Documente de-secretizate din Arhiva MAI și SIS ale Republicii Moldova, Chișinău: Ed. ARC; Ed. Cartdidact, 2010. 828 p.
10. *Istorija stalinskogo GULAGa. Konec 1920-h — pervaja polovina 1950-h godov: Sobranie dokumentov v 7 t.* T. 1. *Massovyje repressii v SSSR*, otv. red. N. Vert, S.V. Mironenko. Moskva: ROSSPJeN, 2004. 728 p.
11. Cașu I. «Chistka» sotrudnikov NKVD Moldavskoj ASSR posle Bol'shogo terrora. Delo Ivana Tarasovicha Shirokogo-Majskogo. V: *Chekisty na skame' podsudimyh. Sbornik statej*, cost. M. Junge, L. Viola, D. Rossman, Moskva: Probel-2000, 2017. 680 p.
12. Cașu I. *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924–1956*, Chișinău: Cartier, 2014, 394 p.

13. Chetverikov I. A., Alfer'eva L.P. Kompleksnoe izučenie material'nyh svidel'stv «Bol'shogo terrora» v MASSR (po rezul'tatam raskopok v Tiraspole v 1992–1994 gg. i 2017 g.). V: Pridnestrovskoe nasledie, vyp. 10, 2017, Tiraspol: 150 p.

14. „Operațiunea română” din RASS Moldovenească în Marea Teroare stalinistă 1937–1938, vol. îngrijit de M. Tașcă, coord. V. Șoimaru. Chișinău: Ed. Serebia; Cartea Juridică, 2014. 944 p.

15. [on-line] <http://promemoria.md/ro/program-de-stat/> (vizitat la 22 mai 2020).

16. Cojocaru L. D. (editor), Arhivele memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regi-

mului totalitar-comunist din Republica Moldova. Memorii, documente, studii de caz, Vol. I: Cercetări realizate în localitățile din centrul Republicii Moldova, Tom 2, Chișinău: Balacron. 336 p.

17. ANRM, Fond 3401, inventar 02226, dosar 1479, vol. I, fila 16.

18. Gosudarstvennyj reestr pamjatnikov respublikanskogo i mestnogo znachenija pmr. [on-line] <http://culture.gospmr.org/istoricheskoe-nasledie/86-nedvizhimye-ob-ekty-kulturnogo-naslediya-pmr/637-gosudarstvennyj-reestr-pamyatnikov-respublikanskogo-i-mestnogo-znachenija-pmr> (vizitat la 22 mai 2020).

Sergiu Cuciuc. *Casa mare, u. p.*, 1968, 110 × 130 cm.